

Кредитование сельского хозяйства, кооперативные банки, льготное кредитование, ипотечное кредитование, специализированные государственные кредитные организации.

The features of credit relations in the agricultural sector of foreign countries and the necessity of using in Ukraine experience providing credit resources agricultural enterprises.

Agricultural loans, cooperative banks, preferential loans, mortgages, specialized state lending institutions.

336.77 : 658.589

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

О. В. Файчук, О. М. Файчук, кандидати економічних наук

Доведено необхідність застосування кредиту банку для фінансування інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. Розглянуто передумови та доцільність вибору моделі банківського кредитування інноваційних проектів. Обґрунтовано заходи щодо управління кредитним ризиком при реалізації інноваційних проектів. Узагальнено механізм державної підтримки процесу інвестиційного кредитування. Доведено провідну роль фінансових спеціалістів в управлінні процесом банківського кредитування інноваційних проектів.

Управління, банківський кредит, модель, інноваційний проект, державна підтримка, фінансовий консультант.

У сучасних умовах глибокої фінансової кризи в Україні, що загострюється військовими подіями на Донбасі, вітчизняний банківський сектор продовжує переживати складні часи. Спад ділової активності суб'єктів господарювання й зниження величини реальних доходів громадян ініціювали відплив значної суми фінансових ресурсів із комерційних банків. Унаслідок цього, посередники фінансового ринку практично не справляються з однією зі своїх головних функцій – кредитування реального сектору економіки країни.

Докорінно змінити хід подій можна за допомогою швидкого запровадження нових і прогресивних підходів до системи управління процесом надання позик комерційними банками. Йдеться про перспективу фінансування інноваційних бізнес-проектів, які, здебільшого, характеризуються високим рівнем економічної ефективності. Однак, щоб успішно реформувати сектор комерційних банків, потрібно не лише раціонально впровадити на практиці дескриптивні моделі їх участі у кредитуванні такого виду

діяльності, але й першочергово сформуванню підвалини ефективного менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних сторін проблеми управління процесом банківського кредитування інноваційних проектів присвячено науковій праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, як С. В. Валдайцева, Н. Костюченко, В. Недоспасова, С. В. Онишко, В. І. Оспіщева, Г. Сартана, О. І. Стирська, А. Фецуку та інших. Проте, відсутнє теоретичне узагальнення складових менеджменту надання позик комерційними банками на започаткування високорентабельного бізнесу.

Мета дослідження – обґрунтувати напрями формування системи ефективного управління процесом банківського кредитування інноваційних проектів.

Виклад основного матеріалу. В Україні інвестиційний ринок (зокрема система інвестиційних банків), на зразок того, що вже багато років функціонує у розвинених державах світу, перебуває нині у зародковому стані. Крім того, існуючим інститутам і потенційним суб'єктам фінансування інновацій важко активно використовувати свій потенціал, зважаючи на недорозвиненість ринкових засад економіки та її кризовий стан. Використання власних джерел інвестування (чистого прибутку й амортизації) як альтернативи кредитуванню є далеко недостатнім. За таких умов банківське кредитування, здебільшого, можна вважати чи не основним джерелом фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності підприємств [5].

Необхідність активізації участі банків у процесі інвестиційної підтримки інноваційного бізнесу впливає із взаємозалежності успішного розвитку банківської системи та економіки загалом. З одного боку, комерційні банки зацікавлені в стабілізації економічної ситуації, яка є не обхідною умовою їх діяльності, з іншого – стабільність економічного розвитку значною мірою залежить від ступеня стійкості й гнучкості банківської системи, її ефективного функціонування [1, с. 16]. Проте, щоб активізувати механізм банківського фінансування інноваційних проектів, на нашу думку, слід, насамперед, вирішити питання щодо узгодження економічних інтересів між банком і позичальником. Особливо воно є неабияк актуальним у контексті малого середнього бізнесу.

Так, при моделі венчурного кредитування, яка є виправданою за умови перевищення внутрішньої норми доходності проекту над величиною об'єктивної відсоткової ставки банку, спільної вигоди буде досягнуто завдяки мотивуючому розподілу прибутку між учасниками угоди. У свою чергу, проектне фінансування передбачає, що гарантією майбутніх грошових потоків має стати угода з покупцями виробленої у майбутньому інноваційної продукції. Нарешті, класичний кредит, як правило, буде взаємовигідним за умови державної підтримки замовника інноваційного проекту, якщо внутрішня норма його доходності буде меншою за величину об'єктивної відсоткової ставки.

Однак, щоб успішно втілити на практиці зазначені вище моделі потрібно приділити значну увагу менеджменту. За схем венчурного або проектного кредитування інноваційних проектів комерційним банкам з метою мінімізації проектних ризиків доцільно додатково вживати другорядні заходи [4]:

- своєчасно доводити інформацію про наявні ризики відповідним підрозділам банку;
- залучати до розроблення та реалізації проекту великі фірми зі значним досвідом ведення проектування, виробництва, будівництва та експлуатації;
- ретельно опрацьовувати й підготовлювати документи за взаємодією сторін, які беруть безпосередню участь у реалізації проекту;
- диверсифікувати ризики, що дає змогу розподілити їх між учасниками проекту;
- планувати резерви – формування частки відрахувань на непередбачувані обставини: наприклад, втрати робочого часу – додавання 10 % до часу виконання та вартості проекту як резервного, а також резервування частини засобів на втрати від проектів – (витрати на проект + очікувана величина ризиків) × 5 %;
- вживати заходів щодо носіїв ризику, чиї дії або бездіяльність спричинили виникнення події ризику.

Загалом, щоб досягти балансу в управлінні кредитним ризиком комерційного банку при наданні позики необхідно, насамперед, диверсифікувати кредитний портфель фінансової установи, впровадити структурну адаптивність і налагодити прозору систему обміну повною та об'єктивною інформацією [10]. Зокрема, на нашу думку, у структурі кредитного портфеля, позики на впровадження інноваційних проектів, незважаючи на їх високу дохідність, мають бути відповідно лімітовані залежно від рівня капіталізації кредитної установи.

Також має сприяти зниженню кредитного ризику, за венчурного або проектного кредитування, страхування. Його застосовують задля зниження ризиків забезпечення – втрати застави. Як основні умови угоди страхування можна навести такі [3]:

- а) термін дії угоди страхування повинен перевищувати термін дії кредитного договору щонайменше на 1–3 місяці (запас часу на реалізацію застави);
- б) страхова сума має бути не менше, ніж закладна сума предмета застави або щонайменше у розмірі позичкової заборгованості;
- в) набувачем вигоди є комерційний банк;
- г) страхування застави має відбуватись у затверджених (акредитованих) банком страхових компаніях, тобто компаніях зі стійким фінансовим станом і позитивною діловою репутацією.

На відміну від венчурного або проектного кредитування, класична схема надання позики для впровадження інноваційних (або інвестиційних) проектів фактично перебуває у площині системи державного інвестицій-

ного кредитування, яка не обмежується лише пільговими умовами. Зокрема, О. І. Стирська [9] виокремлює такі основні види її блоків:

- пільгове інвестиційне кредитування суб'єктів господарювання, яким передбачено покриття бюджетними коштами основної частини кредиторської заборгованості позичальника на довгострокові цілі;
- пільгове інвестиційне кредитування підприємств за допомогою повної або часткової компенсації відсоткової ставки за позику;
- податкове інвестиційне кредитування;
- споживче інвестиційне кредитування;
- вітчизняне інвестиційне кредитування під гарантії уряду;
- іноземне інвестиційне кредитування під гарантії уряду.

Разом із пільговим інвестиційним кредитуванням, на особливу увагу заслуговує податковий інвестиційний кредит, який, за визначенням С. В. Мочерного, є відстроченням сплати податку на прибуток, який надається об'єкту підприємницької діяльності на певний час задля збільшення його фінансових ресурсів для реалізації інноваційних програм. Наступна компенсація відстрочених сум здійснюється у формі додаткових надходжень податку завдяки загальному зростанню прибутку, який буде одержаний внаслідок реалізації інноваційних програм [2, с. 386].

Не менш вагоме значення має також вітчизняне й іноземне інвестиційне кредитування під урядові гарантії. Воно є умовним кредитом, в якому на принципах строковості, поверненості і, здебільшого платності, залучаються вітчизняні та іноземні інвестиції для фінансування пріоритетних напрямів розвитку економіки, а держава є гарантом виконання кредитної угоди [9]. Перевагою такого підходу є те, що він дає змогу в умовах дефіциту державних фінансових ресурсів залучати необхідний обсяг капіталу.

Для того, щоб реалізувати програму прямої бюджетної підтримки впровадження інноваційних проектів за умови обмеженості бюджетних коштів слід апелювати до запозичень. Державні запозичення – це основна форма державного кредиту, коли держава є позичальником. Характерною рисою тут є те, що тимчасово вільні грошові кошти населення та суб'єктів господарювання залучаються до фінансування загальнодержавних потреб через випуск державою цінних паперів. Як правило, в Україні державні запозичення здійснюються за допомогою двох видів цінних паперів: облігацій і казначейських зобов'язань (векселів) [6].

Безпосередній контроль за цільовим використанням позичальниками бюджетного кредиту здійснюють фінансуючі банки. Для повноти контролю за цільовим використанням бюджетних кредитів банки, що проводять фінансування, отримують від позичальника всю необхідну для цього документацію (бізнес-плани, обчислення окупності, гарантовані джерела повернення бюджетного контролю тощо) [7].

За кордоном на підготовчій стадії інвестиційного кредитування інноваційних проектів в контексті фінансових, юридичних і технічних питань провідне значення мають фінансові консультанти. Так, часто це є група

спеціалістів (банку чи консалтингової фірми) у сфері інвестиційного кредитування. До основних функцій фінансового консультанта належать [4]:

1. Загальний аналіз запропонованого об'єкта кредитування.
2. Загальний аналіз документації, інформації про передбачувані умови виробництва, збуту продукції, умови роботи працівників тощо.
3. Побудова фінансової моделі проекту фінансування і складання фінансового плану, що включатиме аналіз можливостей використання та підготовку договорів із потенційними інвесторами.
4. Вибір оптимальних шляхів кредитування.
5. Визначення фінансової структури і фінансової політики.
6. Аналіз ризиків інвестиційного кредитування, рекомендації щодо страхування цих ризиків.
7. Підготовка юридичних контрактів із кредиторами і споживачами продукції.

Оскільки комерційні банки України не мають належного досвіду й навиків у роботі з процесом кредитування інноваційних проектів, вважаємо за доцільне на початкових етапах скористатися послугами іноземних фінансових консультантів. Вони можуть бути запрошені вітчизняними фінансовими установами на проведення тренінгів або як працівники. Зрештою, не менш значущим було б стажування й навчання співвітчизників – персоналу банків за кордоном з метою опанування особливостей менеджменту процедури інвестиційно-інноваційного кредитування підприємств.

Наступним етапом має стати формування так званої платформи банку у сфері інвестиційного кредитування інноваційних проектів. Повинен бути сформований цілісний клієнтський досвід, який будуть контролювати працівники та керівники відділу інноваційного кредитування. Як роз'яснює генеральний директор компанії «Катарсіс Бізнес Груп» («Katarsis Business Group») Г. Сартан, «платформа» – це та унікальність, якою наділена компанія, яку складно «викрасти» конкурентам, але яка робить продукт компанії простим і зрозумілим для споживача [8].

Однак послуги фінансових консультантів можуть бути знівельовані у разі надання недостовірної інформації суб'єктами рейтингових і моніторингових агентств. Останні не повинні свідомо розробляти й доводити до відома інших звіти, оцінки та рекомендації, які містять помилкові, неточні або упереджені висновки [9]. На наше переконання, ключовим завданням інформаційних і рейтингових агентств має стати не публікація та оперативне поширення деталізованих бізнес-матеріалів, а її аналіз і перевірка, щоб унеможливити потрапляння неправдивих даних у комунікаційне економічне середовище. Зрештою, це підвищить ефективність ухвалення управлінських рішень банківським менеджментом щодо інвестиційного кредитування, оскільки забезпечить прозорість у господарських операціях і знизить фактор невизначеності зовнішнього конкурентного середовища.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, щоб сформуванню системи ефективного управління процесом банківського кредитування інноваційних проектів потрібно зосередити увагу на таких ключових напрямках, як науково обґрунтований вибір відповідних моделей

взаємовигідної співпраці фінансової установи й позичальника залежно від зіставлення об'єктивної відсоткової ставки за позику та внутрішньої норми дохідності інноваційного проекту, управління кредитним ризиком за допомогою диверсифікації кредитного портфеля і страхування ділових операцій, запровадження механізму державних запозичень під урядові гарантії та формування нових структурних підрозділів банківської установи з висококваліфікованим персоналом у сфері інноваційного кредитування.

Список літератури

1. Валдайцев С. В. Риски в экономике и методы их страхования / С. В. Валдайцев. – СПб., 1992. – С. 4–31.
2. Економічна енциклопедія : у 3 т. / відп. ред. С. В. Мочерний. – К. : Академія, 2000. – Т. 1. – С. 89.
3. Костюченко Н. Методы оценки и снижения кредитного риска / Н. Костюченко // Банковский менеджмент. – 2012. – № 8. – С. 2–7.
4. Недоспасова В. Проектный риск-менеджмент коммерческого банка / В. Недоспасова // Банковский менеджмент. – 2013. – № 1. – С. 26–31.
5. Онишко С. В. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності : навч. посіб. / С. В. Онишко, Т. В. Паєнтко, К. І. Швабій – К. : КНТ, 2008. – 256 с.
6. Оспіщева В. І. Фінанси : курс для фінансистів [Електронний ресурс] / В. І. Оспіщева. Бібліотека українських підручників. – Режим доступу : http://libfree.com/172574005_finansifunktsiyi_finansiv.html
7. Положення про державне кредитування будов і об'єктів виробничого призначення : затв. наказом Міністерства фінансів і Міністерства економіки від 26.06.1996 р. № 128/79 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0348-96>
8. Сартан Г. Современные тенденции в развитии обучения персонала / Г. Сартан // Банковский менеджмент. – 2012. – № 9. – С. 54–56.
9. Стирська О. І. Система державного інвестиційного кредитування в Україні. / О. І. Стирська // Вісник університету банківської справи НБУ. – 2012. – № 3 (15). – С. 96–101.
10. Фецул А. Кредитный риск банка: анализ и оценка / А. Фецул // Банковский менеджмент. – 2012. – № 8. – С. 8–15.

Доказана необхідність застосування кредиту банку для фінансування інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. Розглянуті передумови і цілесобразність вибору моделі банківського кредитування інноваційних проектів. Обґрунтовані заходи управління кредитним ризиком при реалізації інноваційних проектів. Узагальнено механізм державної підтримки процесу інвестиційного кредитування. Доказано провідну роль фінансових фахівців в управлінні процесом банківського кредитування інноваційних проектів.

Управління, банківський кредит, модель, інноваційний проект, державна підтримка, фінансовий консультант.

The necessity of the use of bank credit to finance innovation of domestic enterprises is proved in the article. Background and feasibility of selecting a

model of bank crediting of innovative projects are considered. Activities for credit risk management in the implementation of innovative projects are substantiated. The mechanism of state support of investment lending is generalized. The leading role of financial experts to manage the process of bank lending to innovative projects is proved.

Management, bank credit, model, innovative project, state support, financial consultant.

УДК 338.43.02

БІЗНЕС-МОДЕЛЮВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ОПТОВИХ РИНКІВ

***Н. О. Передерій, С. В. Кузьменко, кандидати економічних наук
А. А. Розгон, магістрант***

Розглянуто основні вчення про бізнес-моделі як механізм моделювання та довгострокового планування, основні елементи бізнес-моделі, їхня характеристика та роль у плануванні бізнес-процесів. Також наведено основні етапи впровадження успішних моделей світовими компаніями та при функціонуванні оптових ринків.

Бізнес-модель, цінність, конкурентоспроможність.

На сучасному етапі український бізнес працює в умовах значної конкуренції. Для підтримки конкурентоспроможності на ринку важливим аспектом для фірм є стратегічне планування та бізнес-моделювання. Тому побудова ефективної бізнес-моделі, яка є складовою частиною цих процесів, є одним із ключових інструментів для досягнення довгострокового успіху компанії.

Останнім часом, на фоні пошуку інновацій як нового шляху розвитку компанії, дедалі більше уваги приділяють створенню ефективної бізнес-моделі. Шумпетер стверджував, що промислове зростання є безносереднім фактором внутрішнього розвитку. Іншими словами, зростання компанії зумовлюється ефективністю внутрішніх процесів, що в ній відбуваються. Проте, незважаючи на зростання актуальності даної теми, питання про те, як повинна виглядати бізнес-модель кожної компанії, залишається популярним та відкритим для обговорень.

На сьогодні компанії по всьому світу впроваджують інноваційні товари та послуги з метою забезпечення конкурентоспроможності в галузі. Тому не дивно, що тема створення особливої бізнес-моделі стає все більш розповсюдженою серед теоретиків та практиків. Необхідність ефективного бізнес-моделювання пов'язана із забезпеченням стійкого функціонування компанії в довгостроковому періоді. Дане питання є